

PREPOZNAVANJE DECE KAO ŽRTVE NASILJA U PORODICI I NJIHOVA ZAŠTITA U KRIVIČNOM POSTUPKU¹

Jasmina Igrački²

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

Marina Brašovan Delić³

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt: *Konvencija o pravima deteta proklamuje da dete, u cilju potpunog i skladnog razvoja ličnosti, treba da raste u porodičnoj sredini, u atmosferi sreće, ljubavi i razumevanja. Pretpostavka je, da je porodična sredina sigurno okruženje za svako dete. Međutim, dinamika međusobnih odnosa supružnika kao članova porodice je promenljiva kategorija. Posledice poremećenih odnosa u jednoj porodici udaljavaju svako savremeno društvo od postizanja cilja zaštite osnovnih prava deteta, jer efekti međusobnog odnosa supružnika pogađaju dete čak i onda kada dete nije neposredni učesnik sukoba unutar porodice. Prepoznavanje dece kao nemih svedoka i posrednih učesnika sukoba koji se odvijaju u porodici jeste preduslov efikasne zaštite dece.*

Krivični zakonik Republike Srbije je ultima ratio u pružanju krivičnopravne zaštite deci kao žrtvama nasilja u porodici. Dok, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici tu zaštitu proširuje, i prepoznaje potrebu pružanja zaštite deci kada je došlo do određenog vida nasilja između roditelja koje, u određenoj meri ugrožava osnovna prava deteta, ali takođe nema dovoljno elemenata za postojanje krivičnog dela nasilja u porodici u smislu člana 194 stav 3 KZ. Na taj način, zakonodavni okvir Republike Srbije prepoznaje decu i kao posredne žrtve nasilja. Međutim, u praksi se opravdano može postaviti pitanje u kojoj meri i da li pravosudni organi koriste sva zakonska ovlašćenja u cilju zaštite dece kao posrednih učesnika nasilja.

U ovom radu autori će pokušati da odgovore na pitanje na koji način zakonodavstvo u Republici Srbiji prepoznaje decu kao žrtve nasilja u porodici, da li je zaštita koju pruža krivični postupak dovoljno delotvorna i da li se njome mogu u dovoljnoj meri zaštititi prava deteta na porodičan život.

Ključne reči: *pravna zaštita dece, posredne žrtve, nasilje u porodici, viktimizacija, krivični postupak.*

¹ Rad je nastao kao rezultat istraživačkog angažovanja prema Planu i programu rada Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja za 2023. godinu, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

² Dr Jasmina Igrački, naučni saradnik na Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu jasminai-gracki@yahoo.com, ORCID 0000-0002-0533-9033.

³ Marina Brašovan Delić, sudija Osnovnog suda u Pančevu, i doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, marinabrasovan@yahoo.com

1. UVOD

Nasilje u porodici kao pojavni oblik nasilničkog kriminaliteta je danas široko rasprostranjen i pogađa gotovo jednako sva društva, bez obzira na nivo razvijenosti samog društva kao celine i njegovu ekonomsku moć. Prepoznavanje nasilja u porodici kao stalno prisutnog problema u međupartnerskim odnosima, braku odnosno vanbračnoj zajednici, dovelo je do shvatanja da pored nasilja koje je neposredno usmereno među partnerima, istovremeno posledice i efekti nasilja u porodici pogađaju i decu koja nasilju prisustvuju. Od ključne je važnosti da svi učesnici u procesu zaštite dece, imaju zajedničko shvatanje i jedinstven stav u odnosu na pojavu nasilja nad decom. Najvažniji uslov za uspešan proces zaštite dece je saglasnost, u odnosu na određenje-definisanje pojma zlostavljanja i zanemarivanja deteta.⁴ Obim, domašaj i način zaštite deteta od zlostavljanja i način delovanja pojedinih sistema i službi, razlikuju se u pogledu nivoa i sadržaja zaštite. Tako su uloge obrazovnog i zdravstvenog sistema najveće u oblasti primarne prevencije, uloga sistema socijalne zaštite preteže na planu posebne ili sekundarne prevencije, dok pravni sistem preuzima ključnu ulogu u primeni zaštitnih intervencija u konkretnim slučajevima zlostavljanja. Pravna zaštita podrazumeva i primenu represivnih mera u odnosu na roditelje ili druge osobe koje zlostavljaju dete. Centri za socijalni rad su službe koje imaju ključnu ulogu u zaštiti dece od zlostavljanja. Ta uloga zasnovana je na njihovim značajnim funkcijama.⁵

Zamislimo jednu životnu situaciju. Naime, otac svakog dana kada dođe kući sa posla, za stolom ga sačeka žena sa skuvanim ručkom, prisutna su i zajednička deca, uzrasta 5 i 8 godina. Između roditelja vlada smrtna tišina, jer žena, osim uljudnih reči poput, želiš li, molim te, izvoli, šta god drugo da kaže, nailazi na vređanje i omalovažavanje. Svakodnevno, jedina rečenica koju otac upućuje majci počinje sa „Glupačo“. Do nezadovoljstva pretežno dolazi zbog toga što nisu ispunjeni zahtevi oca, jer je ručak ili suviše topao ili suviše mlak. U takvim prilikama majka čuti i spušta glavu, dok otac nastavlja sa uvredama... „Ti si nesposobna, nisi ni zašta, samo ideš oko i ...“; sve dok bes i agresija ne eskaliraju i jednog dana posle niza upućenih uvreda, otac majku gađa staklenom čašom, ali je ne pogađa. Za to vreme deca, i u strahu, ali i navikla da prisustvuju takvim scenama, nemo posmatraju.

Po svojim karakteristikama, opisana situacija jeste nasilje u porodici, gde je otac nasilnik, a žena žrtva nasilja. Po definiciji, govorimo o psihičkom nasilju. Fizičkih povreda žrtva nema. Međutim, psihičko nasilje, koje je teško prepoznati, ogleda se u konstantom strahu, nespokoju i osećaju uznemirenosti žrtve. Jednom rečju, duševnoj patnji. Očigledno je da je neposredna žrtva nasilja, žena, u ovom slučaju i majka dece. Ona je ta koja trpi neposredne posledice svakodnevnih uvreda, pretnji, ponižavanja, koje kao takve dovode do poremećaja u njenoj duševnoj sferi. Posmatrajući opisanu situaciju ne možemo a da se ne zapitamo, kako se osećaju deca koja prisustvuju scenama nasilja oca prema majci? Da li je potrebno i njima pružiti određeni vid zaštite, i na koji način?

Sa stanovišta rizika od viktimizacije, nasilje u porodici između supružnika, oca i majke, ne samo da ozbiljno pogađa žene, koje su najčešće neposredne žrtve nasilja, već posredno, ono pogađa i sve članove porodice koji nasilju prisustvuju. Kada se govori o nasilju između partnera gotovo

---

4 Jasmina Igrački, „Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece“, *Zbornik IKSI, Beograd*, br.1 (2012), 260.

5 *Ibidem*, 261.

isključivo se istraživanja bave ženama kao žrtvama nasilja. Nesporeći da među žrtvama dominiraju žene, neopravdano se takva slika generalizuje i zanemaruju muškarci kao žrtve.⁶

Iako druga shvatanja u teoriji ukazuju da nasilje koje žene vrše prema muškarcima kao intimnim partnerima je u osnovi različito po učestalosti ponavljanja, ali i težini posledica u odnosu na ono koje muškarci vrše prema ženama. U pogledu posledica koje trpe članovi porodice, nije od značaja da li se u ulozi žrtve javlja muškarac ili žena. Ugroženog spokojstva, narušavanje duševnog mira ili prouzrokovanje straha kod dece koja takvom nasilju prisustvuju, jednako mogu biti ozbiljne bez obzira na međusobnu promenu uloga učinioca i žrtve. Nije isključeno da nasilju prisustvuju roditelji učinioca ili žrtve, koji su pretežno stari i nemoćni da se umešaju i zaštite žrtvu, pa ostaju samo u ulozi nemih posmatrača, a time i posrednih žrtava nasilja. Međutim, najranjivija kategorija nemih posmatrača nasilja u porodici, nesumnjivo su deca. Ne treba zanemariti da nasilje u porodici ostavlja duboke tragove u psihičkom zdravlju svih članova porodice, ali ranjivost dece je posebno izražena. Prvo, zbog svog osetljivog emocionalno psihološkog stanja, koje varira u skladu sa uzrastom deteta, potom zbog samih okolnosti nasilja, jer dete je ono koje potiče od oba učesnika, i učinioca i žrtve, te posmatranje nasilja oca prema majci, doživljavaju posebno teško, često se stavljajući u ulogu zaštitnika..

Po definiciji, u užem smislu, nasilje u porodici, jeste nasilje koje se dešava u kući.⁷ Na osnovu dostupnih podataka, malo je poznato koliki je broj dece koja prisustvuju nasilju u porodici. Prema istraživanjima koja su sprovedena u Americi devedesetih godina, procenjeno je da između 25% do 30% Amerikanki je najmanje jednom preživelo telesno povređivanje u intimnom partnerskom odnosu.⁸ Koliko se od tog broja nasilje u porodici dešava u prisustvu dece nije poznato, zbog čega se i smatra da su deca nevidljive žrtve nasilja.⁹

Svetska zdravstvena organizacija ističe da su deca koja prisustvuju nasilju među roditeljima u mnogo većem riziku od emocionalnih problema i problema u ponašanju, uključujući visok rizik od anksioznosti, depresije, slabih obrazovnih kapaciteta, niskog samopouzdanja, neposlušnosti, nesanica i košmara, i slabe fizičke snage.¹⁰ U tom pravcu, ozbiljnost posledica koje trpe deca koja su „samo“ nemi posmatrači nasilja, jednako su ozbiljna posledicama koje dožive deca koja su i sama žrtve zlostavljanja u porodici. To su pokazale studije koje su sprovedene u SAD da deca koja su svedoci nasilja između roditelja često ispoljavaju ista ponašanja i psihološke smetnje kao i deca koja su i sama zlostavljana.¹¹ Negiranje da deca veoma malog uzrasta ne mogu trpeti nasilje u porodici, jer nisu sposobna da shvate i percipiraju značaj i težinu nasilja između roditelja, nije tačna. Naime, brojna istraživanja su pokazala da čak i veoma mala deca, mogu doživeti emocionalni stres, zaostalost u razvojnom ponašanju, psihosomatske tegobe, regresiju odnosno nazadovanje u razvoju jezika ili pak vršenja nužde.¹² Deca školskog uzrasta, koja razumeju situacije nasilja između roditelja, uglavnom pokušavaju da nasilje i spreče, pa zato mogu doživeti sve oblike posttraumatskog

6 Đorđe Ignjatović, „Viktimizacija u 21. veku“, *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, (2020): 319-341.

7 Jasmina Igrački, Marina Brašovan Delić, „Protection of Victims of Psychological Abuse as a Type of the Domestic Violence in Criminal Procedure“, *Journal of Eastern European Criminal Law*, No.2, (2022): 74-90.

8 Joy Ofosky, „Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims“, *Social Policy Report University of Michigan* Vol. 9, (1995), 3-16.

9 Ibid.

10 World Health Organization: „World report on violence and health“, 2002, 103.

11 Ibid.

12 Ofosky, „Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims“, 3-16.

stresnog sindroma, kao i sama žrtva nasilja.¹³ Iako ima slučajeva da deca u adolescentskom dobu, koja svedoče nasilju u porodici, mogu uz adekvatnu pomoć to da prevaziđu, nesumnjivo je da takvi odnosi koji se dešavaju unutar porodica ostavljaju traga u emotivnom razvoju deteta. Stoga, određeni procenat dece nasleđuje agresivnost u svom ponašanju.¹⁴

Pitanje koje se sa pravom danas postavlja jeste koji su to mehanizmi koji pružaju dovoljnu i efikasnu zaštitu deci, kao žrtvama nasilja u porodici, kada nasilje nije direktno usmereno prema njima, ali kao nemi posmatrači nasilja između roditelja, predstavljaju kategoriju posrednih nevidljivih žrtava, gde su posledice, iako nisu očigledne, jednako teške onim koje trpe deca koja su i sama zlostavljana. U postupku obezbeđivanja krivičnopravne zaštite dece od zlostavljanja, potrebno je, pre svega, otkriti krivična dela i njihove počinioce¹⁵

Važnost pružanja blagovremene zaštite deci koja su svedoci nasilja u porodici jeste da se spreči uticaj faktora nasilja na razvoj deteta i otkloni ili pak smanji mogućnost da dete koje je raslo u nasilnom okruženju i samo jednog dana postane nasilnik. Teorijski pristup objašnjenju uzroka nastanka nasilja u porodici, posebno nasilja muškarca prema ženi, polazi od lične istorije pojedinca, njegovog mikrosistema u okviru koga postoje faktori koji doprinose nastanku nasilja. Neki od faktora jeste da je učinilac nasilja bio svedok bračnog nasilja kao dete, da je pretrpeo zlostavljanje ili odsustvovanje ili odbacivanje oca.¹⁶

2. MEĐUNARODNI SISTEM ZAŠTITE

2.1. Konvencija UN o pravima deteta

Konvencija o pravima deteta¹⁷ proklamuje da dete, u cilju potpunog i skladnog razvoja ličnosti, treba da raste u porodičnoj sredini, u atmosferi sreće, ljubavi i razumevanja. Na ovaj način već u preambuli Konvencije proklamuje da je radi ostvarivanja zadatog cilja nužno pružiti zaštitu deci od svakog oblika ponašanja u porodici koja dovodi do poremećaja u sferi porodice, a koje ima za posledicu nedostatak jedan od navedenih elemenata razvoja deteta. Cilj je da se pruže sve mere radi sprečavanja i obezbeđivanja zaštite deteta od svih oblika nasilja u porodici, ali i institucijama i široj društvenoj sredini, odnosno na zaštitu deteta od svih oblika fizičkog i mentalnog nasilja, zloupotrebe i zanemarivanja, svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, otmice i trgovine decom kao i svih drugih oblika iskorišćavanja štetnih po bilo koji vid detetove dobrobiti,

---

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Igrački, Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece, 263-271.

¹⁶ Jenkis, J.P., Davidson, P.B.: „*Stopping Domestic Violence, How A Community Can Prevent Spousal Abuse*“, (New York: Springer Science Business Media, 2001), 49. Navedeni pristup razvija Haise, koji nastanak nasilja u porodici objašnjava kroz četiri različita pristupa, gde je u okviru lične istorije pojedinca, pristup koji je nazvan ekološki i bazira se na mikrosistemu učinioca, posebno prema obrascu ponašanja kome je učinilac prisustvovao u detinjstvu u okviru svoje porodice.

¹⁷ Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta „*Službeni list SFRJ*“ - *Međunarodni ugovori*, br.15/90 i „*Službeni list SRJ*“ - *Međunarodni ugovori*, br. 4/96 i 2/97.

nehumanih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja. Konvencija na sveobuhvatan način nalaže da države ugovornice preduzmu mere da dete ne postane neposredna žrtva bilo kojih nasilnih i degradirajućih i nehumanih postupaka u porodici i van nje. Međutim, Konvencija ni u jednoj odredbi ne upućuje izričito na zaštitu dece kao posrednih žrtava nasilja u porodici. Naprotiv, to čini implicitno, u preambuli, gde se upućuje da u okviru postavljenog cilja Konvencije, sve mere koje su države u obavezi da primene, usmerene su ka ostvarenju sveobuhvatnog prava deteta na život u skladnoj porodičnoj sredini. Treba spomenuti i da se Konvencijom o pravima deteta garantuju osnovna prava deteta na njihovu zaštitu od svih oblika nasilja, diskriminacije i zanemarivanja.

Nasilje u porodici, kao specifičan oblik nasilja koji se dešava unutar porodične lične sfere pojedinaca kao članova porodice nije definisan Konvencijom. Kako je Konvencija o pravima deteta usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 1989. godine, od tada do danas, eskalacija nasilja u porodici, prepoznavanje da su i deca žrtve nasilja u porodici, i onda kada nasilje nije usmereno direktno prema njima, dovelo je do potrebe bližeg regulisanja položaja deteta kao posredne žrtve takvog vida nasilja. Pokazatelj da se nasilje u porodici najčešće događa u prisustvu dece jeste jedno istraživanje podataka o nasilju u porodici u praksi sudova na teritoriji Republike Srbije, koje pokazuje da najveći broj učinilaca (46%) ima dvoje i više dece, sa jednim detetom je 28% učinilaca, a bez dece je 26% učinilaca, dok sa jednim detetom je 28% učinilaca, dok je u pogledu žrtava situacija slična, pa je najmanji procenat žrtava bez dece (11,5%), a najveći broj ima jedno dete (42,6%) ili dvoje i više dece (39%).¹⁸ Potreba da se od nasilja u porodici zaštite svi članovi porodice, a posebno osetljive kategorije, žene i deca, dovela je do usvajanja Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici (Istanbulska konvencija).¹⁹

2.2. Istanbulska konvencija

Savet Evrope usvojio je Istanbulsku konvenciju kao Konvenciju o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i ekonomskim nasiljem koje se dešava unutar porodice ili domaće jedinice ili između bivšeg ili domaćeg nasilja koje je stupilo na snagu 01.08.2014.²⁰ Svrha Konvencije definisana je članom (1) i jedan od glavnih ciljeva je «zaštita žena od svih oblika nasilja, sprečavanje, gonjenje i eliminacija nasilja nad ženama i nasiljem u porodici». Definicija nasilja u porodici sadržana je u članu 3 i glasi «sve činove fizičkih, seksualnih, psiholoških ili sadašnjih supružnika ili partnera, bez obzira da li počinioci dele ili ne dele istu rezidenciju sa žrtvom».²¹

Primitno je da konvencija identifikuje fizičko i psihološko nasilje, i druge oblike nasilja, kao što su seksualno i ekonomsko nasilje. Pored toga, Istanbulska konvencija po prvi put prepoznaje decu kao posredne žrtve nasilja u porodici. Naime, svrha donošenja Istanbulske konvencije je da

18 Predmet istraživanja je sudska praksa u sudovima na teritoriji Republike Srbije u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, analiza je obuhvatila optužne akte koji su podneti tokom 2014. i 2015. godine, uzorak su činili slučajnim odabirom 100 predmeta u kojima su pravnosnažno okončani krivični postupci, u rezultate istraživanja svrstani su i rezultati prethodnih istraživanja više u monografiji: „Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi- nove tendencije i izazovi“ – OEBS, Beograd, 2018.

19 Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>.

20 Ibid.

21 McQuigg, J.A.R.: „*The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*“, (London: Routledge, Oxon, 2017).

se posebnim zakonodavnim merama pruži zaštita ženama od svih oblika nasilja u porodici. Najčešće, nasilje prema ženama u okviru porodice čine njihovi muževi. Iako nije isključeno da se u ulozi nasilnika pojavi žena, ali takva pojava je ređa. Smatra se da je jedan od glavnih razloga zbog čega žene ne prijavljuju nasilje u porodici jeste strah od učinioca, što se posebno odnosi na žene sa decom.

Istraživanje sprovedeno u Republici Srbiji pokazuje da 16 % ispitanih žena koje su doživele partnersko nasilje nisu pozvale policiju jer su se plašile partnera, dok se ovaj procenat povećava na 40% u slučaju žena koje imaju ili su imale decu.²² U tom cilju, Konvencija prvi put prepoznaje decu kao indirektno žrtve nasilja u porodici. Potpisnice Konvencije su u obavezi da preduzmu sve neophodne zakonodavne i druge mere kako bi obezbedile zaštitu i podršku žrtvama, kao i zaštitu svih prava i pružanje podrške deci koja su svedoci svih oblika nasilja koji su propisani Konvencijom (Član 26). Mere koje bi države trebalo da preduzmu, jesu mere koje treba da obezbede adekvatnu psihološku podršku, u skladu sa uzrastom deteta, i u najboljem interesu deteta. Kao što se to navodi u Izveštaju uz Konvenciju „Izlaganje fizičkom, seksualnom i psihičkom nasilju i zlostavljanju između roditelja i drugih članova porodice ima štetan uticaj na decu. Dovodi do straha, izaziva traumu i različite poremećaje u razvoju deteta“.²³

Jedan od načina pružanja jednake zaštite deci i ženama koje su žrtve nasilja, ogleda se i u primeni Opcionog protokola uz Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).²⁴ Na opštem nivou, Komitet je preporučio da država „poštuje, štiti, promovise i ispunjava ženska ljudska prava, uključujući njihovo pravo da budu slobodni od svih oblika nasilja u porodici, uključujući zastrašivanje i pretnje mučenjem“, i da država treba da „uveri žrtve nasilja u porodici u maksimalnu zaštitu zakona postupajući sa dužnom pažnjom da spreči i odgovori na takvo nasilje nad ženama“.²⁵ Između ostalog, da se zaštita ženama žrtvama nasilja pruži kroz odgovarajuće mehanizme pomoći njoj i njenoj deci nakon nasilnog incidenta, obezbeđivanjem adekvatnog smeštaja za žrtvu i njenu decu, finansijsku, psihološku i druge potrebne oblike pomoći, kao i socijalnu podršku da se kontakti između nasilnika i dece odvijaju pod kontrolisanim uslovima.²⁶

Istraživanja pokazuju da je u mnogim zemljama nasilje u porodici veoma rasprostranjeno i da ima ozbiljne posledice: u SAD 25% žena žrtava porodičnog nasilja je bilo fizički maltretirano dok su bile u drugom stanju, deca zlostavljanih majki imaju šest puta veću mogućnost da izvrše samoubistvo i pet puta veću mogućnost da koriste alkohol od dece čije majke nisu zlostavljane; u Velikoj Britaniji dešava se najmanje pola miliona slučajeva nasilja u porodici godišnje, a u 80% tih slučajeva radi se o ženama žrtvama (Inter -Balkan Conference on Legal Strategies to Combat Domestic Violence, 1997).²⁷

Treba ukazati i da neophodnost zaštite od nasilja u porodici prepoznaje i Evropski sud za ljudska prava. U svojim odlukama, ESLJP zastupa stav da se nasiljem u porodici krše osnovna ljudska prava, pravo na život iz člana 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima, ali i pravo poštovanje privatnog i porodičnog života iz člana 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima, čime se

22 Anketa o nasilju nad ženama koje je sproveo OEBS-Srbija osnovni izveštaj, Beograd, 2019. https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf.

23 McQuigg, J.A.R., *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*, 98.

24 Rezolucija UN A/RES/54/4 usvojena na 54. zasedanju Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija 06.10.1999. godine.

25 Član 2, 5 i 16 CEDAW.

26 McQuigg, J.A.R., *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*, 125

27 Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi, nove tendencije i izazovi, OEBS, Beograd, 2018.

implicitno ukazuje da deca kao svedoci nasilja u porodici uživaju zaštitu u smislu člana 8 prava na porodični život.

U odluci Hajduova protiv Slovačke (broj predstavke: 2660/03, presuda od 30.11.2010.), kojom se ustanovljava da zaštita prava na privatni život podrazumeva pozitivnu obavezu država da preduzmu adekvatne preventivne mere radi zaštite fizičkog i psihičkog integriteta žrtava nasilja u porodici (između ostalog, su i presuda Bivakva i S. Protiv Bugarske (Bevacqua and S. v. Bulgaria, br. 71127/01 od 12.06. 2008.), presude E. S. i drugi protiv Slovačke (E. S. and Others v. Slovakia, br. 8227/04 od 15.09.2009.) i presuda A. protiv Hrvatske (A. v. Croatia, br. 55164/08 od 14.10. 2010.). Osim navedene prakse u kojoj je ugrožavanje fizičkog i psihičkog integriteta žrtava nasilja u porodici dovelo do povrede člana 8, značajne su i presude Opuz protiv Turske (Opuz v. Turkey, br.35376/97 od 09.06.2009.) i Kontrova protiv Slovačke (Kontrová v. Slovakia, br. 7510/04 od 31.05.2007.) koje su prethodile predmetu Hajduova a u kojima je nakon nastupanja smrti žrtve nasilja u porodici utvrđena povreda člana 2 zbog propusta državnih organa da zaštite život žrtve nasilja u porodici. U predmetu Opuz je istaknuto da se u ulozi žrtve nasilja u porodici osim žena često pojavljuju i drugi članovi porodice.

Upravo su navedene odluke bile temelj za donošenje Istanbulske konvencije. Zemlje Evropske Unije, među kojima je i Republika Srbija, ratifikovale su Istanbulsku konvenciju. U Republici Srbiji je 2011. godine je usvojena Nacionalna strategija za prevenciju nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, a 31. 10.2013. godine, R. Srbija je ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Evropski sud za ljudska prava u svojim odlukama posebno ukazuje na obaveze koje državama nameće član 8. Konvencije, koji obavezuje nadležne državne organe da preduzme sve potrebne preventivne mere radi zaštite fizičkog i psihičkog integriteta pojedinaca, kada dođe do njegovog ugrožavanja od strane drugih lica. Ispunjavajući obaveze ratifikovane Konvencije Republika Srbija je donela i novi Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, koji je krajem 2016. godine i usvojen.

3. SISTEM ZAŠTITE U REPUBLICI SRBIJI

Pre osvrta na pojedinosti formalnopravne zaštite koje uživaju žrtve nasilja u porodici u Republici Srbiji, potrebno je istaći da je sa viktimološkog aspekta, nasilje u porodici prepoznato kroz represivno-krivičnopravnu zaštitu koju pruža Krivični zakonik Republike Srbije²⁸, preventivnu zaštitu, koja se ostvaruje kroz donošenje i usvajanje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici²⁹, ali i porodičnopravnu zaštitu koju žrtvama nasilja pruža Porodični zakon Republike Srbije³⁰. Svaki od ovih vidova zaštite mogu pružiti adekvatnu podršku i zaštitu žrtvi nasilja u porodici u određenom vremenskom momentu, neposredno pre nastupanja nasilja (Zakon o sprečavanju nasilja u porodici), nakon što je došlo do nasilja, po ubrzanom postupku gde se primenjuju privremene mere zaštite.

28 Krivični zakonik RS "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

29 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici "Sl. glasnik RS", br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon.

30 Porodični zakon "Sl. glasnik RS", br. 18/2005, 72/2011 - dr.zakoni 6/2015.

(Porodični zakon), ali i u redovnom krivičnom postupku gde se učinilac kažnjava za svoje ponašanje (Krivični zakonik). Iako na prvi pogled deluje da se reagovanjem na nasilje sa više aspekata i u različitim vremenskim trenucima pruža sveobuhvatna zaštita žrtvi, kroz reagovanje državnih organa na nasilje, treba ukazati na postojanje nesaglasnosti u propisima, posebno u pogledu određenih pitanja, ko se smatra žrtvom nasilja u porodici, te kako se prepoznaju deca kao posredne žrtve nasilja u porodici. Shodno tome, neophodno je da svi subjekti u zaštiti dece od nasilja i zlostavljanja treba da stvore jedinstvenu strategiju za efikasno zaustavljanje nasilja i da obezbede adekvatnu zaštitu za dete, sa što manje dodatnih traumatskih posledica. Sve aktivnosti treba da budu povezane u celoviti proces stručnog prepoznavanja, istraživanja- dokazivanja i odlučivanja.³¹ Jedna od osnovnih odlika novog Porodičnog zakona ogleda se u tome što su prava deteta eksplicitno utvrđena kao njegova posebna i samostalna lična prava, a ne kao prava izvedena iz dužnosti roditelja i ostalih članova porodice. U skladu s tim, prava deteta komplementarna su pravima roditelja i drugih pravnih subjekata i institucija, imaju jasno određenu sadržinu i praćena su konkretnim materijalnopravnim zahtevima deteta. Pravila Porodičnog zakona kojima je regulisan položaj deteta kao subjekta porodičnih odnosa, redefinisani okviri poslovne sposobnosti deteta i njegova posebna prava, rezultat su nastojanja da se domaći propisi usklade sa savremenim međunarodnim i evropskim standardima u oblasti prava deteta, posebno sa standardima utvrđenim Konvencijom o pravima deteta i Evropskom konvencijom o ostvarivanju dečjih prava. Donošenjem Porodičnog zakona, po prvi put su u našem zakonodavstvu prava deteta procesno operacionalizovana kroz poseban parnični postupak: "Postupak u sporu za zaštitu prava deteta i u sporu za vršenje odnosno lišenje roditeljskog prava". Ovaj poseban pravozaštitni metod primenjuje se u parnicama za ostvarivanje i zaštitu onih prava deteta predviđenih Porodičnim zakonom, za koja nije predviđena primena nekog drugog postupka. Pored Porodičnog zakona, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica predviđa nova rešenja u pogledu zaštite maloletnih lica. Zakon o maloletnicima je posebnu pažnju posvetio pravosudnim organima i organu unutrašnjih poslova, njihovom osposobljavanju za rad sa maloletnim licima, načinu postupanja i svim bitnim elementima koji mogu da utiču na sveobuhvatniju zaštitu maloletnih lica. Zakon predviđa specijalizaciju službenika unutrašnjih poslova, javnog tužioca, istražnog sudiju, predsednika veća i punomoćnika. Važno je napomenuti da je Ministar pravde doneo Poseban protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja³² koji treba da obezbedi, pre svega, vođenje koordiniranih postupka koji štite maloletna lica od dalje viktimizacije i obezbeđuju im odgovarajuću podršku. U skladu sa obavezama koje proizilaze iz Nacionalnog plana akcije za decu, strateškog dokumenta Vlade Republike Srbije, u kome se definiše opšta politika države prema deci i mladima, kao i osnovnim principima i smernicama iz Opšteg protokola za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja, ministar unutrašnjih poslova doneo je Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja.³³

---

31 Igrački, Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece, 259-275.

32 Protokol je donet oktobra 2009. godine.

33 Protokol je donet oktobra 2005. godine.

3.1. Krivični zakonik

Krivični zakonik Republike Srbije u svojim odredbama kojima štiti brak i porodicu, inkriminiše nasilje u porodici u članu 194 KZ³⁴. Navedenom odredbom pruža se krivičnopravna zaštita psihičkom i fizičkom integritetu pojedinca kao člana porodice, njegovom duševnom miru i spokojstvu, dok se u širem smislu štiti i porodica. U okviru toga, zaključuje se da se zaštita pruža i svim članovima porodice. Kada se govori o nasilju u porodici, obično se razmišlja samo kao o napadima između intimnih ili bivših intimnih partnera. Međutim, trenutne pravne definicije obično pokrivaju širok spektar odnosa. Među njima su često napadi koji uključuju braću, roditelje i odraslu decu, roditelje i maloletna lica, bake i deke i unuke, maloletna lica kao i odrasle bivše i sadašnje emotivne partnere.³⁵

Odredba člana 194 stav 1 KZ³⁶ u svom osnovnom obliku postoji onda kada se primenom nasilja, pretnjom da će se napasti na život ili telo, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice. U stavu 2 i 3 određeni su teži, kvalifikovani oblici radnje, s obzirom na način izvršenja i upotrebljeno sredstvo (korišćenjem oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva podobnog da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši), pasivnog subjekta (maloletno lice) i posledica koje žrtva trpi (ako je nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja), dok je u stavu 4 predviđen najteži oblik, s obzirom na samu posledicu, smrt žrtve. Iako je zaštitni objekat nasilja u porodici u širem smislu porodica, posebnom odredbom, Krivični zakonik određuje krug lica, tj. ko se smatra članom porodice. Dakle, intencija zakonodavca jeste da se pružanje krivičnopravne zaštite pojedincu odnosno članu porodice ostvari smisao zaštitnog objekta i pruži zaštita porodici kao celini.

Odredba člana 112 KZ³⁷ bliže opisuje i ko se sve smatra članovima porodice, čime se određuje krug lica koji uživa krivičnopravnu zaštitu. Raniji krivični zakon³⁸ nije precizno odredio pojam člana porodice, što je u praksi dovelo do različitog tumačenja ove odrednice. Kada se pojam tumačio restriktivno, dolazilo je do sužavanja dometa krivičnopravne zaštite, pa su van dometa pravne zaštite ostajali vanbračni, razvedeni ili rastavljeni supružnici kao i lica koja su bila u emotivnoj vezi.³⁹ Sada važeći Krivični zakonik, na jasniji način otklanja ranije dileme utvrđivanja člana porodice koji može biti oštećen krivičnim delom, ali to čini na način koji je različit u odnosu na druge zakone koji pružaju zaštitu žrtvama nasilja u porodici. Tako, van primene člana 112 tačka 28) Krivičnog zakonika, ostaje jedan specifičan odnos, koji je učestao i vrlo životan, a to je odnos očuh-dete. Dakle, u sudskoj praksi sudova i dalje postoje lutanja da li očuh koji vrši određeni oblik

34 Krivični zakonik RS "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019

35 Buzawa E, Buzawa C., *Global Response to Domestic Violence*, (New York: Springer International Publishing, 2017), 63.

36 Krivični zakonik RS "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019

37 Član 112 tačka 28) Članom porodice smatraju se: supružnici, njihova deca, preci supružnika u pravoj liniji krvnog srodstva, vanbračni partneri i njihova deca, usvojlac i usvojenik, hranilac i hranjenik. Članovima porodice smatraju se i braća i sestre, njihovi supružnici i deca, bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika, ako žive u zajedničkom domaćinstvu, kao i lica koja imaju zajedničko dete ili je dete na putu da bude rođeno, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

38 Krivični zakonik RS koji je važio do 2005 godine kada je donet novi sada važeći za izmenama, vidi gore.

39 Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi, nove tendencije i izazovi, OEBS, Beograd, 2018. str.14

nasilja u porodici prema detetu sa čijom majkom živi u vanbračnoj zajednici, može da odgovara za krivično delo nasilja u porodici iz člana 194 stav 3) Krivičnog zakonika? Odgovor na ovo pitanje, prema postojećem striktnom tumačenju zakonske norme, jeste da očuh ostaje van primene navedene odredbe i ne može odgovarati krivičnopravno za krivično delo nasilje u porodici. Time se svakako ne isključuje mogućnost primene nekog drugog krivičnog dela u zavisnosti od okolnosti pojedinačnog slučaja, npr. Ugrožavanje sigurnosti iz člana 138 Krivičnog zakonika.

Deca, kao neposredne žrtve nasilja u porodici u krivičnopravnom smislu, jesu članovi porodice u odnosu na svoje roditelje, njihove roditelje (babe i dede), braću i sestre, bilo da su roditelji u braku, razvedeni ili u vanbračnoj zajednici. Teži, kvalifikovani, oblik jeste kada je krivično delo učinjeno prema maloletnom licu, dakle, licu koje nije navršilo 18. godina, i kažnjava se strožijom kaznom. Međutim, navedene odredbe krivičnopravne zaštite koju pruža Krivični zakonik, ne prepoznaju dete kao posrednu žrtvu nasilja u porodici. Pomenutom odredbom zakona, nije moguće pružiti zaštitu detetu onda kada je ono, „nemi“ svedok i posredni učesnika sukoba koji se odvijaju u porodici.

Zakonska odredba ne inkriminiše radnju krivičnog dela gde je dete posredna žrtva. Dakle, dete do 18. godina odnosno maloletno lice, uživa krivičnopravnu zaštitu, onda kada je nasilje, drsko i bezobzirno ponašanje usmereno prema njemu samom, odnosno kada je i samo dete objekt radnje krivičnog dela. Sve ostale situacije, gde dete odnosno maloletno lice svedoči nasilju, drskom ili bezobzirnog ponašanja, pretnjama koje su upućene između muškarca i žene, ostaju van dometa primene krivičnog dela nasilje u porodici iz člana 194 KZ. Takođe, posebno krivično delo koje je propisano odredbom člana 193. Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica, ne obuhvata dete kao žrtvu nasilja u porodici koje se odvija između roditelja.

Načelo krivičnog prava zahteva da se učinilac može kazniti samo za radnju koja je u zakonu određena kao krivično delo, koja je protivpravna i skrivljena. Dakle, kada se može utvrditi krivica okrivljenog, njegov umišljaj i svest o radnji, odnosno, svest o posledici dela koja je nastupila. Jednog od važnih pitanja koje se u teoriji postavlja je pitanje sticaja, onda kada se dela učini prema više članova porodice.⁴⁰ Navedeni stav polazi od zaštitnog objekta krivičnog dela nasilje u porodici, porodice kao jedne celine, kolektiviteta, pa se u načelu ne mora raditi o sticaju više krivičnih dela, već jednom krivičnom delu koje je učinjeno prema više različitih pasivnih subjekata.⁴¹ Međutim, u sudskoj praksi, ovakav teorijski stav je neodrživ u situaciji kada su pasivni subjekti odnosno žrtve, supruga i deca učinioca, upravo polazeći od usmerenosti umišljaja učinioca. Dakle, u situaciji da je radnja krivičnog dela preduzeta prema pasivnom subjektu (supruzi) i prema detetu (maloletno lice), krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ, teži kvalifikovani oblik jer je pasivni subjekat maloletno dete, neće konzurirati osnovni oblik krivičnog dela, jer će u takvoj situaciji pasivni subjekat supruga ostati bez krivičnopravne zaštite. U jednoj svojoj odluci Vrhovni sud Republike Srbije je odbio zahtev za zaštitu zakonitosti gde je okrivljeni oglašen krivim za pet krivičnih dela nasilja u porodici iz člana 194 stav 3 u vezi stava 1 KZ koji su učinjeni prema petoro dece koji su članovi porodice okrivljenog.⁴² U ovom slučaju je nesporno pitanje da je umišljaj okrivljenog bio usmeren prema svakom detetu kao pasivnom subjektu ponaosob.

40 Zoran Stojanović, „Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije”, (Beograd: JU Službeni glasnik, 2020), 640-644.

41 Ibid.

42 Vrhovni Kasacioni sud Republike Srbije Kzz. 795/2019 od 03.09.2019. godine.

Međutim, problematika nasilja u porodici u sudskoj praksi jeste i to što su deca kao posredne žrtve nasilja u porodici sa stanovišta krivičnopravne zaštite nevidljiva, u situacijama kada nasilje nije usmereno prema njima, što je i najčešće slučaj. Umišljaj učinioca, najčešće muškarca, usmeren je prema žrtvi, najčešće ženi. Ima mišljenja da je nasilje u porodici šablon, u kome nasilnik svoje nasilničko ponašanje usmerava ka određenoj meti, svom intimnom partneru, za razliku od nasilničkog kriminaliteta generalno, pa istraživanja pokazuju da većina nasilnika (80%) svoje agresivno ponašanje ciljano ograničava na upotrebu nasilja u okvirima porodice i to prema intimnom partneru⁴³. U najvećem broju slučajeva, nasilje u porodici je sukob unutar porodice koji se dešava između supružnika, dok su deca u takvim sukobima prisutna i ono se odvija ispred njihovih očiju. Istraživanja pokazuju i da u porodicama u kojima postoji nasilje, deca prisustvuju u oko ¾ nasilničkih incidenata.⁴⁴ Podaci pokazuju da čak u 90 % slučajeva nasilja u porodici, dete je bilo u istoj sobi gde se i nasilje dogodilo ili u sobi pored.⁴⁵

U takvoj situaciji, krivičnopravnu zaštitu nije moguće pružiti deci, jer je prethodno nužno utvrditi da je učinilac imao volju i nameru da izvrši krivično delo nasilja u porodici prema svom detetu. Okolnost da su deca prisustvovala sukobu unutar porodice odnosno između oca i majke, može biti otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne, ali ta okolnost, ne stvara pretpostavku da je volja nasilnika bila upravljena prema detetu, naprotiv, takva okolnost mora biti dokazana u toku krivičnog postupka.

U jednoj sudskoj presudi, učinilac je repetirao pištolj i uperio ga prema oštećenoj supruzi, u tom momentu je pored oštećene bilo dvoje dece, uzrasta 4 i 2 godine. U toku krivičnog postupka, iako je činjenica da su deca bila prisutna događaju, bila nesporna, učinilac nije oglašen krivim za krivično delo nasilje u porodici prema deci, već samo prema supruzi. Na osnovu izvedenih dokaza nije se moglo utvrditi da je umišljaj učinioca, na način da je repetirao pištolj i pretio, bio usmeren prema deci, već samo prema supruzi. Njegov umišljaj kao oblik krivice bio je usmeren na suprugu i pretnju njoj. Nakon događaja, deca su pretrpela emocionalne traume, prepričavale su događaj iznova, zbog čega su posetila psihologa, gde je utvrđeno postojanje straha. U ovom primeru, jasno se vidi da su deca posredne žrtve nasilja, ali da je zbog ograničenosti krivičnopravne zaštite i njenog vezivanja za krivicu učinioca, krivičnopravo nije dovoljno ekstenzivno da bi i u ovakvoj situaciji zaštitilo i decu od učinioca.⁴⁶

U odnosu na pitanje zaštite najboljeg interesa deteta u krivičnim postupcima, značajno je istraživanje Centra za prava deteta iz 2015.godine, čiji su rezultati ukazali na to da se sud kao i ostali organi koji postupaju u krivičnom postupku vrlo retko pozivaju na princip najboljeg interesa deteta. Istraživanje je zasnovano na podacima dobijenim putem anonimnih anketa popunjenih od strane sudija i tužilaca Osnovnih sudova i Višeg suda u Beogradu, a iz obrađenih predmeta se nije moglo zaključiti da li je sud tokom postupka uopšte uzimao u obzir najbolji interes deteta. Istraživanje je pokazalo da se u određenom broju slučajeva ostali učesnici u postupku (Centri za socijalni rad, veštaci i sl.)pozivaju na zaštitu najboljeg interesa deteta u cilju sprečavanja sekundarne viktimizacije i dodatne traumatizacije maloletnih lica (i to samo prilikom saslušanja deteta

43 Jenkis, J.P., Davidson, P.B.: „*Stopping Domestic Violence, How A Community Can Prevent Spousal Abuse*“, (New York: Springer Science Business Media, 2001), 57.

44 Ignjatović, I., Simeunović – Patić, B.: „*Viktimologija*“, (Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011), 60.

45 Mulender, A.: „*Rethinking Domestic Violence*“, (London: Routledge, 1996), 141.

46 Osnovni sud u Pančevu, presuda K.1116/21, 25.10.2022., pravnosnažna 15.12.2022.

ili davanja iskaza u krivičnom postupku), a ne u cilju primarne zaštite najboljeg interesa deteta u konkretnom postupku.⁴⁷

U zavisnosti od konkretnog životnog događaja navedene okolnosti su podložne drugačijem tumačenju, ali traženje drugih oblika na polju zaštite posebno osetljivih kategorija žrtava, što su nesumnjivo deca, ukazuju na potrebu da se problematika ograničenosti krivičnopravne zaštite prevaziđe putem drugih oblika mehanizama kojima se štite deca od nasilja u porodici. Na tom polju drugih vidova zaštite, koji su se sa stanovišta zaštite osnovnih ljudskih prava pokazala kao nužna, na jedan specifičan način u naš pravni sistem uvodi Istanbulska konvencija.

3.2. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici

U svojoj proklamaciji Istanbulska konvencija izričito prepoznaje da su deca žrtve nasilja u porodici, kao i svedoci nasilja u porodici.

U tom pravcu, svojim odredbama obavezuje na sledeće: „Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi obezbedile da se sledeće okolnosti, ukoliko već nisu sastavni deo krivičnog dela, mogu, u skladu sa odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva, smatrati za otežavajuće okolnosti prilikom određivanja kazne za krivična dela iz Konvencije, između ostalog, krivično delo počinjeno nad detetom odnosno u prisustvu deteta“

Dakle, jedna od obaveza jeste da se pitanje pojavljivanja deteta kao svedoka nasilja u porodici, odnosno onda kada je dete posredna žrtva, kada nije propisano kao poseban teži oblik krivičnog dela, kao što je slučaj sa Krivičnim zakonikom Republike Srbije, takva okolnost tretira kao otežavajuća prilikom odmeravanja kazne, što je nesumnjivo jedan od načina zaštite koji se pruža deci kao posrednim žrtvama nasilja u porodici.

U svojoj proklamaciji Istanbulska konvencija izričito prepoznaje da su deca žrtve nasilja u porodici, kao i svedoci nasilja u porodici. Shodno tome, svojim odredbama obavezuje na sledeće: „Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mere kako bi obezbedile da se sledeće okolnosti, ukoliko već nisu sastavni deo krivičnog dela, mogu, u skladu sa odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva, smatrati za otežavajuće okolnosti prilikom određivanja kazne za krivična dela iz Konvencije, između ostalog, krivično delo počinjeno nad detetom odnosno u prisustvu deteta“

Dakle, jedna od obaveza jeste da se pitanje pojavljivanja deteta kao svedoka nasilja u porodici, odnosno onda kada je dete posredna žrtva, kada nije propisano kao poseban teži oblik krivičnog dela, kao što je slučaj sa Krivičnim zakonikom Republike Srbije, takva okolnost tretira kao otežavajuća prilikom odmeravanja kazne, što je nesumnjivo jedan od načina zaštite koji se pruža deci kao posrednim žrtvama nasilja u porodici.

Cilj Zakona je određen u članu 3,⁴⁸ gde je propisano da se sprečavanje nasilja u porodici sastoji od skupa mera kojima se otkriva da li preti neposredna opasnost od nasilja u porodici i skupa mera koje se primenjuju kada je neposredna opasnost otkrivena. Neposredna opasnost od

47 Kako do pravosuđa po meri deteta - Zaštita dece žrtava u krivičnim postupcima i stanje u praksi u Republici Srbiji, Centar za prava deteta, 2015, 29-35 <https://cpd.org.rs/projects/ka-pravosuđu-po-meri-deteta-u-srbiji-2/> pristupljeno 16.4.2023.

48 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, ("Sl. glasnik RS", br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon)

nasilja u porodici postoji kada iz ponašanja mogućeg učinioca i drugih okolnosti proizilazi da je on spreman da u vremenu koje neposredno predstoji po prvi put učini ili ponovi nasilje u porodici.

Dakle, navedenim Zakonom je uveden specifičan oblik zaštite članova porodice ili lica koja se u smislu ovog zakona imaju smatrati članom porodice, od svakog oblika nasilja kao akta fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema određenom licu. S obzirom da se radi o posebnom obliku zaštite, gdje se prevenira određeno nasilničko ponašanje, odnosno gdje se preduzimaju mere da se spreči nastupanje nasilja, navedenim zakonom je, u jednom širem smislu uvedena i zaštita dece kao posrednih žrtava nasilja u porodici. Ovim zakonom prevazilazi se pomenuti problem ograničenosti i striktnosti krivičnopravne zaštite.

Kada se određeno ponašanje može okarakterisati kao akt nasilja ili pak ponašanje koje ukazuje na neposrednu i konkretnu opasnost od nasilja, a usmereno je prema ženi kao žrtvi, dok su deca prisutna događaju u datom momentu, hitne mere koje se izriču prema Zakonu, mogu se izreći kako u cilju zaštite neposredne žrtve, tako i posrednih žrtava odnosno deci.

Zakon u članu 17.) određuje dve vrste hitnih mera koje se izriču učiniocu nasilja, a to je hitna mera privremenog udaljenja učinioca iz stana i mera privremene zabrane učiniocu da kontaktira žrtvu nasilja i prilazi joj. Jedno od ovlašćenja, ali i obaveza organa koji postupaju u slučajevima kada treba pružiti zaštitu od nasilja u porodici, jeste da izvrši procenu rizika.

Ordredbom člana 16 stav 2.) Zakona, propisuje se da nadležni policijski službenik vrši procenu rizika na osnovu dostupnih obavještenja i isto se odvija u što kraćem roku. Nadalje, Zakon bliže daje smernice prilikom procene rizika, pa upućuje da je važno dati odgovor na određena pitanja. Između ostalog, da se naročito vodi računa o tome da li je mogući učinilac ranije ili neposredno pre procene rizika učinio nasilje u porodici i da li je spreman da ga ponovi, da li je pretio ubistvom ili samoubistvom, da li poseduje oružje, da li je mentalno bolestan ili zloupotrebljava psihoaktivne supstance, da li postoji sukob oko starateljstva nad detetom ili oko načina održavanja ličnih odnosa deteta i roditelja koji je mogući učinilac, da li je mogućem učiniocu izrečena hitna mera ili određena mera zaštite od nasilja u porodici, da li žrtva doživljava strah i kako ona procenjuje rizik od nasilja.⁴⁹

Zakon izričito ne nalaže da prilikom procene rizika da li će nasilje u porodici da nastupi ili da li će se isto ponoviti, utvrdi da li su deca prisustvovala sukobu povodom koga je žrtva, najčešće žena, tražila zaštitu. Međutim, u sudskoj praksi, u obrascu Procene rizika, koji je sastavni deo dokumentacije koju policija dostavlja javnom tužiocu, a potom i sudu, kao opcija na koju se može dati odgovor jeste da li su deca posredne žrtve nasilja. Sve češće u praksi organa koji postupaju u slučajevima nasilja u porodici, kao jedan od glavnih rizika da se odrede i produže hitne mere, jeste da se određeni nasilni događaj odigrao u prisustvu dece odnosno da su deca posredne žrtve nasilja.

Dakle, iako Zakon izričito ne propisuje obavezu organa da prilikom procene rizika uzmu u obzir i okolnost da li su deca posredne žrtve nasilja, implicitno, u sudskoj praksi, ovo je okolnost koja se redovno uzima u obzir prilikom odlučivanja da li postoji neposredna i konkretna opasnost da će nasilje u porodici da nastupi odnosno da bude ponovljeno. Ovo iz razloga što je cilj Zakona da se delotvorno spreči nasilje u porodici i pruži hitna, blagovremena i delotvorna zaštita i podrška žrtvama nasilja.⁵⁰

49 Član 17 stav 2 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici

50 Član 2 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici

Na ovaj način neposredno se primenjuju i odredbe Istanbulske konvencije, budući da se kroz adekvatnu procenu rizika od nastupanja nasilja u porodici, prepoznaju i priznaju deca kao posredne žrtve nasilja. Samim tim, kroz izricanje hitnih mera prema učiniocu, radi zaštite žrtve, pruža se preko potrebna zaštita i deci, koja su nasilnom događaju i prisustvovala. To se postiže upravo hitnom merom kojom se učinilac privremeno udaljava iz zajedničkog stana u kome živi sa žrtvom, najčešće ženom i zajedničkom decom.

Posmatrano u odnosu na krivičnopravnu zaštitu, koja je sigurno delotvornija u pogledu izražavanja društvene osude za učinjeno krivično delo i to kroz sankcionisanje učinioca krivičnog dela nasilja u porodici u skladu sa zakonom⁵¹, u odnosu na Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, po kome je moguće samo odrediti mere privremenog karaktera, koje traju najduže 30 dana. Međutim, krivični postupak može trajati nekada i po dve i više godina, što je dug period, kada se zahteva hitna i delotvorna reakcija državnih organa da pruže blagovremenu podršku žrtvi nasilja. Sa stanovišta procesnog položaja, pozicija dece je najosetljivija iz ugla oštećenog. Pored primarne viktimizacije koja neposredno pogađa dete kao žrtvu krivičnog dela, na psihofizički status deteta negativno utiče i nova tzv. „sekundarna viktimizacija“ koju žrtva doživljava zbog primene određenih redovnih procesnih postupaka u krivičnoj proceduri. Ti postupci se uglavnom vezuju za dokazne radnje, ali se mogu proširiti i na druge radnje kojima se primarno ne izvode dokaze (npr. radnje policije u okviru predstražnog postupka), ali se mogu prikupljati podaci od žrtve o događaju.⁵² Stoga, prednosti Zakona o sprečavanju nasilja u porodici ogledaju se u davanju mogućnosti žrtvama da nasilje spreče odnosno izbegnu u vremenu kada ono neposredno predstoji ili bar ne eskalira do većih razmera, njegovim prijavljivanjem.

Prednost Zakona o sprečavanju nasilja u porodici ogleda se i u proširivanju kruga lica koja se smatraju žrtvama. Tako, pored kruga lica koje obuhvata Krivični zakonik, Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, proširuje i na lica koja su ili su bila u emotivnoj vezi, a nisu živela u istom domaćinstvu niti imaju zajedničku decu. Isto tako, krug lica je proširen i na lica čija je jedina veza život u istom porodičnom domaćinstvu, što je od značaja jer se u takvoj situaciji Zakon može primeniti i na odnos očuh -dete.

Nezavisno od kritike koje se zbog proširenja kruga lica koje uživa zaštitu upućuje Zakonu, pružanje zaštite žrtvama u jednom sadašnjem ili ranijem emotivno zavisnom odnosu, od značaja je kako bi se predupredilo nastupanje nasilja i posledice po članove porodice, posebno decu, koje danas sve češće nastaju.

4. ZAKLJUČAK

Deca su neposredne ili posredne žrtve nasilja u porodici. Uopšteno gledano deca se svrstavaju u kategoriju posebno ranjivih žrtava. Emocionalna ne/zrelost, stepen duševnog i intelektualnog razvoja, upućuje na zaključak da posledice nasilja u porodici koje dete oseti, posebno pogađaju dete jer utiču na njegov dalji psihofizički razvoj.

---

⁵¹ Raspon propisane kazne zatvora za krivično delo nasilje u porodici iz člana 194 stav 1 Krivičnog zakonika je od 3 meseca do 3 godine.

⁵² Igrački, Brašovan Delić, Protection of Victims of Psychological Abuse as a Type of the Domestic Violence in Criminal Procedure, 74-90.

Republika Srbija sprovodeći Istanbulsku konvenciju uvodi jedan oblik zaštite koji se primenjuje u svim onim situacijama kada je neophodno zaštititi decu kao posredne žrtve nasilja u porodici.

Značaj pružanja zaštite ženama, kao najčešćim žrtvama partnerskog nasilja, odnosno nasilja u porodici, od važnosti je ne samo kako bi se efikasno zaštitile žrtve nasilja u porodici, već da bi se pružanjem zaštite ženi kao žrtvi, pružila preko potrebna zaštita i deci, koja su nevidljive žrtve nasilja u porodici.

Naime, roditelji koji konstanto žive u strahu, emocionalno su nedostupni i svojoj deci. Kada majka kao žrtva trpi posledice nasilja u porodici, koje se redovno ogledaju u anksioznosti, depresiji, uznemirenosti, nemoći, nesumnjiva je nedostupnost majke, njena nesposobnost da odreaguje na zahteve dece, prouzrokuje posledice i u psihološkoj sferi deteta. Tako, istraživanja pokazuju da deca koja su svedoci nasilja u porodici iz toga mogu naučiti da je nasilje adekvatan način rešavanja konflikata, da je nasilje deo porodičnih odnosa, da nasilnik u intimnom partnerskom odnosu često prolazi nekažnjeno i da je nasilje način da se kontrolišu ljudi. Upravo je od vitalnog značaja da se blagovremeno i adekvatno reaguje na svaki oblik pojave nasilja, pa i na ona ponašanja koja sama po sebi nisu nasilje u porodici, ali su takvog kvaliteta, da se na osnovu okolnosti u kojima se iskazuju, može zaključiti da postoji opasnost od nastupanja nasilja u porodici, bilo koje njegove forme. Smatramo da je, neophodno istražiti pitanje pokretanja krivičnog postupka za zaštitu od zlostavljanja i zanemarivanja deteta, naime, pitanje prijavljivanja zlostavljanja i zanemarivanja deteta, posebno ako se ima u vidu da je ta obaveza predviđena Opštim protokolom o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja a propisana je odredbama Porodičnog zakona. I pored propisane obaveze obaveštavanja javnog tužioca o postojanju osnova za pokretanje krivičnog postupka u praksi se dešava da ta prijava izostane ili da zakasni, a što upravo pokazuje međusobnu neusklađenost i nekoordinisanost svih relevantnih učesnika u postupku zaštite. Takođe, u praksi se često dešava da se vodi parnični postupak za zaštitu od nasilja u porodici, da budu donete mere zaštite od nasilja u porodici, kao i pravosnažne presude u kojima se utvrđuje postojanje nasilja u porodici, a da pri tome javno tužilaštvo ne pokrene krivični postupak. Ukoliko paralelno teku oba postupka, parnični i krivični postupak za zaštitu od nasilja u porodici, nepostojanje međusobne saradnje ova dva suda takođe dovodi do obesmišljavanja pravnog sistema i pravne zaštite od nasilja u porodici, jer žrtva nasilja mora sama da dostavlja iste podatke i dokaze u oba postupka. Dužina trajanja postupka pred sudovima u dodatnoj meri usložnjava problematiku sekundarne viktimizacije i često doprinosi jačanju negativnog uticaja koje sam postupak ima na dete kao žrtvu krivičnog dela.⁵³

Deca kao svedoci nasilja, uče da je nasilje oblik reagovanja koji je društveno prihvatljiv i samim tim, nije isključeno da i sami postaju nasilni posebno u partnerskim odnosima. Zaustavljanjem lanca nasilja i međugeneracijsko nasleđivanje agresivnog ponašanja u intimnim odnosima, cilj je kome danas teži svako savremeno društvo.

53 Igrački, J., Brašovan Delić M., (2022), "Protection of Victims of Psychological Abuse as a Type of the Domestic Violence in Criminal Procedure" in: *Journal of Eastern European Criminal Law*, No.2, Timisoara, p.74-90

LITERATURA

1. Buzawa E, Buzawa C.: *Global Response to Domestic Violence* –Springer International Publishing, 2017.
2. Igrački Jasmina, Marina Brašovan Delić, “Protection of Victims of Psychological Abuse as a Type of the Domestic Violence in Criminal Procedure”, *Journal of Eastern European Criminal Law, No.2*, (2022).
3. Igrački, Jasmina, „Policija kao subjekt u prevenciji zlostavljanja dece”, *Zbornik IKSI*, Beograd, br.1, (2012).
4. Ignjatović, Đorđe, „Viktimizacija u 21. veku“, *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, *Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor*, (2020).
5. Ignjatović, Đorđe, Biljana Simeunović Patić, „*Viktimologija*“. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011.
6. Jenkis, J.P., Davidson, P.B.: „*Stopping Domestic Violence, How A Community Can Prevent Spousal Abuse*“. New York: Springer Science Business Media, 2001.
7. McQuigg, J.A.R.: „*The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*“. London: Routledge, Oxon, 2017.
8. Mulender, A.: „*Rethinking Domestic Violence*“. London: Routledge, 1996.
9. Ofosky, Joy, “Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims”, *Social Policy Report, Vol. 9, University of Michigan*, 1995.
10. Stojanović, Zoran, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*. Beograd: Službeni glasnik 2020.
11. Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja, Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Beograd, 2009
12. Posebni protokol o postupanju pravosudnih organa u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja, Ministarstvo pravde Republike Srbije, Beograd, 2009
13. Posebni protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja u ustanovama socijalne zaštite, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije, Beograd, 2006
14. Pravilnik o protokolu postupanja u ustanovi u odgovoru na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje (“*Službeni glasnik Republike Srbije*”, br. 30/2010)
15. Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd 2007
16. Posebni protokol sistema zdravstvene zaštite za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja, Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Beograd, 2009
17. Postupanje institucija u slučajevima nasilja u porodici, Istraživanje Pokrajinskog zaštitnika građana AP Vojvodina, <http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1850/Istrazivanje-2016-Nasilje%20u%20porodici%20i%20institucije.pdf> , pristupljeno 16.4.2023.

18. *Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi, nove tendencije i izazovi*, OEBS, Beograd, 2018.str.14
19. Krivični zakonik RS“*Službeni glasnik Republike Srbije*”, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
20. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici “Sl. glasnik RS”, br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon.
21. Porodični zakon”Sl. glasnik RS”, br. 18/2005, 72/2011 - dr.zakoni 6/2015.
22. *Krivično delo nasilje u porodici u sudskoj praksi, nove tendencije i izazovi*, OEBS, Beograd, 2018.
23. Vrhovni Kasacioni sud Republike Srbije Kzz. 795/2019 od 03.09.2019. godine.
24. Anketa o nasilju nad ženama koje je sproveo OEBS-Srbija osnovni izveštaj, Beograd, 2019. https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf.
25. Rezolucija UN A/RES/54/4usvojena na 54. zasedanju Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija 06.10.1999. godine.
26. Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta „*Službeni list SFRJ*“–*Međunarodni ugovori*, br.15/90 i „*Službeni list SRJ*“–*Međunarodni ugovori*, br, 4/96 i 2/97.
27. Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasiljem u porodici, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>.
28. World Health Organization: “World report on violence and health”, 2002.
29. Osnovni sud u Pančevu, presuda K.1116/21, 25.10.2022., pravnosnažna 15.12.2022.
30. Kako do pravosuđa po meri deteta - Zaštita dece žrtava u krivičnim postupcima i stanje u praksi u Republici Srbiji, Centar za prava deteta, 2015, 29-35 <https://cpd.org.rs/projects/ka-pravosuđu-po-meri-deteta-u-srbiji-2/> pristupljeno 16.4.2023.
31. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici,(“ *Službeni glasnik Republike Srbije*”, br. 94/2016 i 10/2023 - dr. zakon).

LITERATURE

1. Buzawa E, Buzawa C.: *Global Response to Domestic Violence* – Springer International Publishing, 2017.
2. Igracki, Jasmina, Marina Brašovan Delic, “Protection of Victims of Psychological Abuse as a Type of the Domestic Violence in Criminal Procedure”, *Journal of Eastern European Criminal Law*, No.2, (2022).
3. Igracki, Jasmina, “Police as a subject in the prevention of child abuse”, *Zbornik IKSI*, Belgrade, no. 1, (2012).
4. Ignjatović, Djordje, “Victimization in the 21st century”, *Injured person and criminal legal instruments of protection (international legal standards, norms and practice)*, Serbian Association for Criminal Law Theory and Practice, Zlatibor, (2020).
5. Ignjatović, Djordje, Biljana Simeunović Patić, *Victimology*. Belgrade: Faculty of Law, University of Belgrade, 2011.

6. Jenkis, J.P., Davidson, P.B., *Stopping Domestic Violence, How A Community Can Prevent Spousal Abuse*. New York: Springer Science Business Media, 2001.
7. McQuigg, J.A.R.: "The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights". London: Routledge, Oxon, 2017.
8. Mullender, A.: "Rethinking Domestic Violence". London: Routledge, 1996.
9. Ofosky, Joy, "Children Who Witness Domestic Violence: The Invisible Victims", Social Policy Report, Vol. 9, University of Michigan, 1995.
10. Stojanović, Zoran, *Commentary on the Criminal Code of the Republic of Serbia*. Belgrade: Official Gazette, 2020.
11. Special protocol of the health care system for the protection of children from abuse and neglect, Ministry of Health of the Republic of Serbia, Belgrade, 2009.
12. Special protocol on the actions of judicial authorities in the protection of minors from abuse and neglect, Ministry of Justice of the Republic of Serbia, Belgrade, 2009.
13. Special protocol for the protection of children from abuse and neglect in social protection institutions, Ministry of Labour, Employment and Social Policy of the Republic of Serbia, Belgrade, 2006.
14. Rulebook on the protocol of behavior in the institution in response to violence, abuse and neglect ("Official Gazette of the Republic of Serbia", No. 30/2010).
15. Special protocol on the behavior of police officers in the protection of minors from abuse and neglect, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia, Belgrade 2007.
16. Special protocol of the health care system for the protection of children from abuse and neglect, Ministry of Health of the Republic of Serbia, Belgrade, 2009.
17. Action of institutions in cases of domestic violence, Research of the Provincial Ombudsman of AP Vojvodina, <http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1850/Istrazivanje-2016-Nasilje%20u%20porodici%20i%20institucije.pdf>, accessed on 16.4. in 2023.
18. The criminal act of domestic violence in judicial practice, new trends and challenges, OSCE, Belgrade, 2018. p.14
19. Criminal Code of the RS "Official Gazette of the Republic of Serbia", no. 85/2005, 88/2005 - corrected, 107/2005 - corrected, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 and 35/2019.
20. Law on Prevention of Domestic Violence "Official Gazette of the Republic of Serbia", no. 94/2016 and 10/2023.
21. Family Law "Official Gazette of the Republic of Serbia", no. 18/2005, 72/2011 - other laws 6/2015.
22. The criminal act of domestic violence in court practice, new trends and challenges, OSCE, Belgrade, 2018.
23. The Supreme Court of Cassation of the Republic of Serbia Kzz. 795/2019 of 03.09.2019. years.
24. OSCE-Serbia survey on violence against women background report, Belgrade, 2019. https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/419756_1.pdf.
25. UN Resolution A/RES/54/4 adopted at the 54th session of the United Nations General Assembly on October 6, 1999. years.

26. Law on Ratification of the United Nations Convention on the Rights of the Child “Official Gazette of the SFRY” - International Treaties, No. 15/90 and “Official Gazette of the FRY” - International Treaties, No. 4/96 and 2/97.
27. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>.
28. World Health Organization: “World report on violence and health”, 2002.
29. Basic Court in Pancevo, judgment K.1116/21, 25.10.2022, final 15.12.2022.
30. How to achieve justice tailored to the child - Protection of child victims in criminal proceedings and the state of practice in the Republic of Serbia, Center for Children’s Rights, 2015, 29-35 <https://cpd.org.rs/projects/ka-pravosudju-po-meri-child-in-serbia-2/> accessed on 16.4.2023.
31. Law on Prevention of Domestic Violence (“Official Gazette of the Republic of Serbia”, No. 94/2016 and 10/2023 - other law).

RECOGNITION OF CHILDREN AS VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE AND THEIR PROTECTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS⁵⁴

Jasmina Igrački⁵⁵

Institute for Criminological and Sociological Research

Marina Brasovan Delić⁵⁶

Basic Court in Pančevo

Abstract: *The Convention on the Rights of the Child proclaims that a child, with the aim of complete and harmonious personality development, should grow up in a family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding. The assumption is that the family environment is a safe environment for every child. However, the dynamics of mutual relations between spouses as family members is a variable category. The consequences of disturbed relationships in one family move every modern society away from achieving the goal of protecting the basic rights of the child, because the effects of the relationship between the spouses affect the child even when the child is not a direct participant in the conflict within the family. Recognizing children as silent witnesses and indirect participants in conflicts that take place in the family is a prerequisite for effective protection of children.*

The Criminal Code of the Republic of Serbia is the ultima ratio in providing criminal protection to children as victims of domestic violence. Whereas, the Law on Prevention of Domestic Violence expands that protection, and recognizes the need to provide protection to children when there has been a certain type of violence between parents that, to a certain extent, threatens the basic rights of the child, but there are also not enough elements for the existence of a criminal act of domestic violence in within the meaning of Article 194 paragraph 3 of the CC. In this way, the legislative framework of the Republic of Serbia recognizes children as indirect victims of violence. However, in practice, one can justifiably ask the question to what extent and whether judicial authorities use all legal powers in order to protect children as indirect participants in violence.

In this paper, the authors will try to answer the question of how the legislation in the Republic of Serbia recognizes children as victims of domestic violence, whether the protection provided by criminal proceedings is sufficiently effective and whether it is possible to sufficiently protect the child's rights to family life.

Key words: *legal protection of children, indirect victims, domestic violence, victimization, criminal proceedings*

---

⁵⁴ The work was created as a result of research engagement according to the Plan and work program of the Institute for Criminological and Sociological Research for 2023., which is funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation

⁵⁵ PhD Jasmina Igrački, research associate at the Institute for Criminological and Sociological Research, Belgrade jasmnairacki@yahoo.com.

⁵⁶ Marina BrašovanDelić ,a judge at the Basic Court in Pancevo and a doctoral student at the Faculty of Law University in Belgrade,marinabrasovan@yahoo.com.